

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ ศาสนาอิสลามได้ถูกเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย โดยการนำมาของพ่อค้าชาวอาหรับโดยตรง และจากนักเผยแพร่ศาสนาชาวอินเดียที่เปลี่ยนมานับถืออิสลาม ...ดังที่ปรากฏข้อความในศิลาจารึกที่สุโขทัยตอนหนึ่ง เป็นคำปฏิญาณตนในการเข้ารับศาสนาว่า "...ข้าพเจ้ารับนับถือพระเจ้าองค์หนึ่งเดียว ไม่มีอะไรอื่นยิ่งกว่า" และอีกข้อความหนึ่งว่า "...พระนบีมูฮัมหมัด เป็นผู้แทนพระองค์ของพระเจ้า..."¹ และยังมีหลักฐานที่ขุดพบเป็นเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ที่เป็นลักษณะเฉพาะของอารยธรรมอิสลาม และเหรียญที่เป็นภาษาอาหรับ² รวมถึงบทบาทของมุสลิมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทย มาเป็นเวลายาวนาน³ ดังนั้น ศาสนาอิสลามจึงเป็นศาสนาหนึ่งที่มีความสำคัญและได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลาหลายร้อยปี

ปัจจุบันในประเทศไทยมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากเป็นอันดับสองของประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งรองจากศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่ และมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากมาย ซึ่งสามารถดูได้จากตารางที่ 1

---

¹ ธีรยศ ราชัมมูลา, "ชาวไทยมุสลิมในประเทศไทย", เก้าสน. 1 (พฤศจิกายน 2522 – กุมภาพันธ์ 2533), 2522. หน้า 446, อ้างถึงใน ทรงชัย หัตถดา, บัณฑิตานิ การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต. (ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ, 2541) หน้า 57.

² ดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ และ ชัยวัฒน์ สดอานันท์. ภูมิหลังชาวมุสลิมในประเทศไทย และ ปัญหาอิสลามในสี่จังหวัดภาคใต้. เอกสารวิชาการหมายเลข 50 บันทึกการอภิปรายและการบรรยายพิเศษ ของสถาบันไทยคดีศึกษา 23 กันยายน พ.ศ. 2526 และ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2526. (ม.ป.ป. : 2526.) หน้า 13.

³ ดูรายละเอียดได้ใน ประชุมพงศาวดาร เล่ม 3 (ประชุมพงศาวดาร ภาค 3 และภาค 4 ตอนต้น). พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุณุฎา, 2506).

ตารางที่ 1 สถิติศาสนาที่สำคัญในประเทศไทย พ.ศ. 2536 - 2539⁴

รายการ	2536	2537	2538	2539
ศาสนาพุทธ				
จำนวนวัด	29,555	29,758	29,977	30,102
จำนวนพระภิกษุ	278,960	279,790	275,563	265,956
จำนวนสามเณร	99,890	98,488	93,693	87,695
พุทธศาสนิกชน	55,300,280	56,016,758	56,318,368	55,642,236
ศาสนาอิสลาม				
จำนวนมัสยิด	2,794	2,799	2,841	2,848
จำนวนมุสลิม	2,355,831	2,396,198	2,456,972	3,185,710
ศาสนาคริสต์				
จำนวนโบสถ์	1,185	1,185	1,185	2,302
จำนวนคริสต์ศาสนิกชน	322,749	326,919	328,724	810,775

ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามอยู่รวมตัวกันอย่างหนาแน่นในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล มีประชากรทั้งสิ้น 7,944,865 คน มีประชากรตามสถิติของทางราชการ เมื่อ พ.ศ. 2541 ตามลำดับดังต่อไปนี้ 590,735, 418,790, 646,871, 253,177⁵ ประชาชนชาวพื้นเมืองมีศาสนาแตกต่างไปจากประชาชนในภาคอื่น ๆ คือ มีผู้นับถือศาสนาอิสลามประมาณ 803,255 คน หรือร้อยละ 71⁶ ของจำนวนพลเมืองในบริเวณหรือประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนชาวมุสลิมในประเทศไทย ช่วง พ.ศ. 2506มีมติตามข้อเสนอของนายกรัฐมนตรีสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เปลี่ยนการใช้คำว่า "4จังหวัดชายแดนภาคใต้" เพราะอาจก่อให้เกิดการแบ่งแยกเป็น "จังหวัดชายแดนภาคใต้" เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2506 แทน แต่ในปัจจุบันนี้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รวมจังหวัดสงขลาเข้าเป็น "จังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยยึดเกณฑ์ที่จังหวัดสงขลามี

⁴สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.ประมวลข้อมูลสถิติที่สำคัญของประเทศไทย พ.ศ. 2541. (กรุงเทพมหานคร : อักษรไทย, 2541), หน้า 118.

⁵ประมวลข้อมูลสถิติที่สำคัญของประเทศไทย พ.ศ. 2541 สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (กรุงเทพมหานคร : กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2541), หน้า 234.

⁶คณะทำงานไทยมุสลิมแก้ปัญหาไทยมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 7 อ้างถึงใน จรัญ มะมูลิ้ม, กิติมา อมรทัต, พรพิมล ตรีโชติ, ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 57.

พรมแดนติดต่อกับประเทศสหพันธรัฐ-มาเลเซียเช่นเดียวกับ 4 จังหวัดข้างต้น⁷

พื้นที่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และเทือกเขา ยกเว้นบริเวณชายทะเลซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ราบ โดยทั่วไปจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก อากาศอบอุ่นและมีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี แต่ฝนตกชุกมากในฤดูฝน พลเมืองส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ อาชีพรองลงมาคือ การประมง การทำเหมืองแร่ การทำนาเกลือและค้าขาย ส่วนอาชีพการทำนานั้นปัจจุบันได้มีผู้เลิกทำไปมาก เนื่องจากไม่คุ้มกับค่าลงทุน ค่าปุ๋ย และค่าแรงที่ค่าไปรวมทั้งขายข้าวไม่ได้ราคาดี นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างทางด้านการแต่งกาย คือ ผู้หญิงจะสวมชุด "ฮิญาบ" เป็นผ้าคลุมศีรษะเหลือไว้เพียงใบหน้า เสื้อแขนยาว กระโปรงยาว ส่วนผู้ชายจะสวมหมวกขาวและนุ่งโสร่ง การใช้ภาษา ภาษาพูดคือภาษามลายูซึ่งจะใช้มากใน 3 จังหวัดคือ จังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส ใช้อักษรยาวีเป็นภาษาเขียน เพื่อความสะดวกในการสอนและศึกษาศาสนาอิสลามจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญการศึกษาในหลักสูตรสำคัญ ส่วนใหญ่จะเน้นให้เรียนรู้ทางด้านศาสนาเป็นหลัก ถึงแม้ว่าจะให้มีการเรียนด้านศาสนาในวันธรรมดาช่วงเย็นเป็นประจำอยู่แล้ว ผู้ปกครองก็ยังจะให้บุตรหลานเรียนศาสนาเพิ่มเติมช่วงเสาร์ - อาทิตย์ด้วย ทางด้านความปลอดภัยมีความเข้มงวดจากหน่วยงานราชการตรวจตราตามสถานีรถไฟในช่วงเช้า และการคมนาคมทางรถยนต์จะมีการตั้งด่านตรวจเมื่อขับรถออกนอกและในตัวเมือง มีสถานที่ในการปฏิบัติศาสนกิจ และการปฏิบัติศาสนกิจมีความเคร่งครัด จะเห็นได้จากจำนวนของมัสยิดและความหนาแน่นของผู้ปฏิบัติศาสนิกมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศ

ความสัมพันธ์ในการรวมกลุ่มของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอยู่อย่างเหนียวแน่นและเอกลักษณ์พิเศษในด้านต่าง ๆ ของมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ มักถูกมองว่าเป็นอุปสรรคต่อการเมืองการปกครองตั้งแต่อดีตเรื่อยมา และเป็นปัญหาชนกลุ่มน้อยที่เนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ความรู้สึกจากชนกลุ่มใหญ่ และมีความพยายามจะรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มเอาไว้ มีความสำนึกในเอกลักษณ์ (Identity consciousness) ที่มีลักษณะพิเศษจึงออกมาในรูปของความขัดแย้ง และมีความรู้สึกเลือกสัมพันธ์ภาพกับคนที่มีความเชื่อเดียวกัน การที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลาย ๆ กลุ่ม ในบางเวลาและบางสถานที่ ซึ่งบางกลุ่มจะมีอำนาจเหนือกว่า อยู่ร่วมกันตามแบบแผนวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ในแบบฉบับของ

⁷กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, ทำเนียบสถิติของจังหวัดและอำเภอในประเทศไทย, โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, กรมการปกครอง, 2529. หน้า 13 อ้างถึงในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวตลอด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส. (ม.ป.ท. : 2531), หน้า 3 - 2.

ตน เมื่อมีกลุ่มคนอีกกลุ่มที่ด้อยกว่า หรือมีอิทธิพลน้อยกว่าเราเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ด้อยกว่าว่า “ชนกลุ่มน้อย” (Minority Groups)⁸ ถึงแม้ว่าในหลายกรณีจะมีสมาชิกจำนวนมากกว่ากลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่า ดังเช่น มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีจำนวนมาก ชนกลุ่มนี้ก็ยังจะมีความรู้สึกที่ด้อยกว่าชนกลุ่มใหญ่และแยกตนออกมาไม่เหมือนกับกลุ่มอื่นในสังคม รวมทั้งมีความสัมพันธ์ติดต่อกันระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ เป็นไปอย่างไม่ใกล้ชิด เพราะต่างฝ่ายต่างรู้สึกว่าจะไรเหมือนกันและไม่ยอมรับ หรือไว้วางใจกันอย่างเด็ดขาด ชนกลุ่มน้อยจะต้องเจอกับการแบ่งแยกและไม่ได้รับความสนใจไม่ว่าจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก กลุ่มที่มีอำนาจปกครองจะใช้เขตแดนควบคุมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน สมาชิกของชนกลุ่มน้อยจะยอมรับสถานภาพที่ต่ำกว่า และมีความรู้สึกที่ด้อยกว่า แต่บางครั้งชนกลุ่มน้อยจะต้องแบ่งแยกตัวเองออกมาทำงานและอาศัยในพื้นที่เดียวกัน

เอกลักษณ์พิเศษของสังคมไทยมุสลิมที่ถูกมองว่าเป็นอุปสรรค ซึ่งทำให้รัฐเข้าถึงได้ยาก และการมองเช่นนี้ทำให้เป็นการยากที่จะเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างภาครัฐกับประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ดังนั้น ปัญหาของมุสลิมในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อย คือ การพยายามที่จะรวมกลุ่มของมุสลิมให้รวมตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทย หรือการผสมกลมกลืนทางสังคม (Social assimilation)⁹ ซึ่งหมายถึง กระบวนการที่วัฒนธรรม หรือบุคคล หรือกลุ่ม ที่ต่างวัฒนธรรมกัน มาผสมกลมกลืนเข้าเป็นหน่วยเดียวที่ประสานกัน ในการนี้ไม่จำเป็นที่แต่ละหน่วยเดิมนั้น ๆ จะต้องกลายมามีลักษณะเหมือนกันโดยตลอด เพียงแต่ให้มีการตัดแปลงจนไม่เห็นลักษณะเดิม เพื่อให้เข้ากันได้กับหน่วยอื่น ๆ และรวมกันแล้วเป็นหน่วยวัฒนธรรมใหม่ตามปกติหน่วยของวัฒนธรรมที่มีจำนวนน้อยยอมปรับลักษณะให้คล้ายตามหน่วยของวัฒนธรรมที่มีจำนวนมากกว่า ดังเช่นในรัฐบาลที่ผ่านมา ได้เคยปฏิบัติหรือแม้กระทั่งการทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (integration) เพื่อลดการแบ่งแยกของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้น้อยลง ในความหมายของคำว่า integration¹⁰ หมายถึง การยอมรับภาวะความแตกต่าง หลากหลายในด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมและศาสนา สำหรับภาวะการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาตินั้น มิใช่ความหมายว่ารัฐนั้นจะต้องมีลักษณะ “เป็นเนื้อเดียวกัน” (homogeneous) ในทุกด้าน แต่สามารถมีลักษณะที่แตกต่าง (differentiation) ในด้านต่าง ๆ ได้ แต่เนื่องจากความแตกต่างทางด้านศาสนา

⁸ Metta Spencer, *Foundation of Modern Sociology Second Edition* : Prentice - Halls Inc. Englewood (Cliffs, New) ersey 1979, 1976. p. 271.

⁹ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา. (กรุงเทพฯนคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง&พ., 2525), หน้า 335.

¹⁰อุทัย ดุลยเกษม. “บูรณาการแห่งชาติกับปัญหาความมั่นคง : กรณีของชาวมุสลิมแบ่งแยกดินแดน”. *จุลสารแลได้*. (กรุงเทพฯนคร : สยามสมัย, 2529), หน้า 217 - 218.

วัฒนธรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีชาวมุสลิมอยู่ภายใต้กรอบของความศรัทธาต่อศาสนาอิสลาม ซึ่งมีหลายสิ่งที่จะต้องและละเมิดมิได้ เช่น ความเชื่อว่า เอกองค์อัลเลาะห์เป็นพระเจ้าสูงสุดเหนือสรรพสิ่งทั้งมวล การถือว่ามีวันสิ้นโลก หรือการถือว่าความดีความชั่วตลอดจนโชคและเคราะห์ ล้วนมาแต่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าทั้งสิ้น หรือมีการถือว่า พระมหาคัมภีร์อัล - กุรอาน เป็นถ้อยคำของพระเจ้าเป็นเจ้า มีความสมบูรณ์สูงสุด จะดัดแปลงแก้ไขไม่ได้ทั้งสิ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชนกลุ่มน้อยภาคใต้ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นคล้ายกันกับ “เหยียดผิว” (racism) ในความหมายของ racism¹¹ นั้น หมายถึง ปรชญา หรือลัทธิ ที่เน้นความสำคัญของลักษณะของเชื้อชาติ และสนับสนุนการใช้ลักษณะเชื้อชาติเป็นข้ออ้างสำหรับการกระทำของกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มลักษณะต่าง ๆ ของเชื้อชาตินั้นบางอย่างก็อาจเป็นจริง แต่บางอย่างก็เป็นเพียงการอ้างมาลอย ๆ ปรชญาหรือลัทธินี้จึงเป็นเรื่องเลื่อนลอยไม่มีความถูกต้องทางวิทยาศาสตร์ และมีปัญหาดังเช่นในกรณีของคนดำและคนขาวในสหรัฐฯ ซึ่งขาวผิวขาวในสหรัฐอเมริกาได้มีความเชื่อเป็นเวลานานในเรื่องความเป็นเลิศของผิวขาว (White supremacy)¹² และในขณะเดียวกันเชื่อว่า ชาวนิโกรนั้นมีธรรมชาติที่ต่ำและด้อยมาตั้งแต่กำเนิด เช่น ปัญญาต่ำกว่าปกติ ระดับศีลธรรมต่ำ ก้าวร้าว และนิยมความรุนแรง เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้ชาวนิโกรเป็นปัญหาในสังคมผิวขาวทั้งสิ้น ชาวผิวขาวได้เชื่อเช่นนี้มาเป็นเวลานาน จนกระทั่งนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ได้พิสูจน์ว่าไม่จริง¹³ ความเป็นชนกลุ่มน้อยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้จะต่างกันตรงที่ว่าไม่ได้เป็นเรื่องของลักษณะทางกายภาพ แต่เป็นเรื่องของศาสนา กลุ่มชนกลุ่มน้อยในสังคมมุสลิมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สมาชิกมีลักษณะร่วมกันคือ¹⁴

1. มีความรู้สึกร่วมกันอย่างเหนียวแน่น โดยความรู้สึกนี้จะผูกพันกันจากการทำพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การละหมาดร่วมกันในวันศุกร์ พิธีกรรม การทำบุญ ซึ่งเป็นการรวมความรู้สึกของการแสดงตนกับกลุ่ม
2. มีความรู้สึกร่วมทางด้านวัฒนธรรมของมุสลิม มีความผูกพันร่วมของค่านิยมพื้นฐาน
3. การติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันจะใช้ภาษามลายู และตัวอักษรภาษายาวี

¹¹ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา. หน้า 292.

¹² ดูประวัติความเป็นมาของแนวความคิดนี้จาก Luis L. Snyder, The Idea of Racialism (New Jersey : Van Nostrand Co., Inc 1962) pp. 39 - 61. อ้างถึงใน อารง สุทธาศาสตร์. วารสารการศึกษาแห่งชาติ. ปีที่ 18 ฉบับที่ 6 (สิงหาคม - กันยายน 2527) บรรณาธิการประจำฉบับ เพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง. (กรุงเทพมหานคร : หจก.รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2527), หน้า 27.

¹³ George Simpson, and J.M. Yinger, Racial and Cultural Minorities. (New York : Harper & Row, P 1965) p.19. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

¹⁴ Metta Spencer. Foundations of Modern Sociology Second Edition, p.271

4. ความแตกต่างจะแตกต่างจากกลุ่มอื่น ที่เห็นได้ชัดคือ วิถีชีวิตทั้งหมดและการประเพณีปฏิบัติ

การศึกษามุสลิมในประเทศไทยต้องศึกษาในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย เช่น จะศึกษามุสลิมในประเทศอังกฤษก็ต้องพิจารณาด้วยว่า มุสลิมเหล่านั้นมี เชื้อสายมาจากไหน เป็นมุสลิมจากเอเชียใต้ หรือแอฟริกา หรือจากปากีสถาน ซึ่งน่าจะได้รับ อิทธิพลของวัฒนธรรมปาทานหรือจากบังคลาเทศ แม้กระทั่งมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็จะได้รับวัฒนธรรมของมาเลเซียและไทยที่น่าจะเป็นผลต่อผู้คนที่ดำรงชีวิตอยู่ทั้งสิ้น รวมถึงการอยู่ในจังหวัดที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ซึ่งเป็นเครื่องแบ่งเขตแดนที่ชัดเจนระหว่างไทย - พุทธ กับ ไทย - มุสลิม มีเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่เป็นลักษณะเฉพาะรวมถึงการยอมรับบรรทัดฐานของกลุ่มด้วย ดังนั้น จึงมีความใกล้ชิดกับประชาชนในประเทศมาเลเซียมากกว่ามีความรู้สึกเป็น "peoplehood" เนื่องจากมีภาษา, ศาสนา, วัฒนธรรม, ประเพณี, การแต่งกายที่คล้ายคลึงกัน ความใกล้ชิดนี้อาจกล่าวได้ว่า สภาพทางภูมิศาสตร์มีส่วนช่วยส่งเสริมให้สร้างความแตกต่างได้เป็นอย่างดี เพราะในทางสังคมศาสตร์ มนุษย์เป็นผู้หาความหมายและชะตากรรมของตน อีกด้านหนึ่งก็รับอิทธิพลของมรดกทางประวัติศาสตร์ ที่ตกทอดกันมาไม่ว่าจะเป็นภาษา หรือ วัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์แห่งเผ่าพันธุ์ ส่วนอีกด้านหนึ่งก็ต้องดำรงตนต่อผู้อยู่ในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยศึกษาจาก "ความเป็นจริงทางสังคม" (social realities)¹⁵ ดังนั้น มุมมองของการศึกษามุสลิมในประเทศไทย จะเป็นการกล่าวถึง ชาวมุสลิมในบริบททางสังคม มุสลิมหรือไม่เป็นก็ได้ โดยให้ความสำคัญกับแบบแผนพฤติกรรม ความเชื่อ การปฏิบัติตนทางศาสนาและทางสังคม เป็นการตระหนักชัดได้ว่า กำลังศึกษาคนและสังคมอย่างเป็นมนุษย์สามัญ ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์¹⁶

มุสลิมในภาคใต้ก็เป็นคนไทยเหมือนกัน เพียงแต่แตกต่างในเรื่องของการนับถือศาสนาและความเชื่อ ปัญหาของชนกลุ่มน้อยส่วนใหญ่ เป็นผลโดยตรงมาจากการกระทำของชนกลุ่มใหญ่และพฤติกรรมสำคัญของชนกลุ่มใหญ่ที่มีต่อชนกลุ่มน้อยคือ การเลือกปฏิบัติและการกีดกัน (Prejudice and discrimination) ในรูปแบบและระดับต่าง ๆ จนในที่สุดแนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติและการกีดกันได้กลายเป็นเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ปัญหาชนกลุ่มน้อยโดย

¹⁵ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. "มุสลิมศึกษา : สังคมทวนกระแสและความเป็นอื่น". วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2541). หน้า 5.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

ทั่วไป เช่นได้มีการวิเคราะห์อย่างละเอียดว่า การเลือกปฏิบัติและการกีดกันได้ส่งผลไปยังความรู้สึกนึกคิด บุคลิกภาพและพฤติกรรมของชนกลุ่มน้อยในทางที่เป็นปัญหามาก มาย¹⁷ เช่น ทำให้ด้อยทางการศึกษา ทำให้พลาดโอกาสของทางสังคม ทำให้เกิดบุคลิกภาพที่ก้าวร้าวและรุนแรงทำให้เกิดปมด้อยขาดความเชื่อมั่นในตนเอง นักสังคมวิทยาชาวสแกนดิเนเวีย ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งชื่อ กัณนาร์ ไมร์เดล ได้อธิบายกระบวนการที่ทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ว่าเป็น “วงจรแห่งความเลวร้าย” (Vicious circle)¹⁸ เช่น กีดกันทางการศึกษา ทำให้มีความรู้ ความสามารถต่ำลงไปอีก และทำให้อาชีพต่ำลงไปอีกเรื่อย ๆ และเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในทำนองเดียวกัน แมกอีเวอร์และเมอร์ตัน (McIven and Merton) ได้อธิบายวงจรแห่งความเลวร้ายในรูปของ “การทำนายที่บรรลุผลด้วยตนเอง” (Self - Fulfilling prophecy)¹⁹ ทฤษฎีนี้ยึดถือว่า ถ้าชนกลุ่มใหญ่เชื่อว่าชนกลุ่มน้อยเป็นปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง (ถึงแม้ว่าชนกลุ่มน้อยมิได้เป็นจริงอย่างที่ชนกลุ่มใหญ่เข้าใจ) ชนกลุ่มใหญ่ก็จะปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อย ดังที่ตนเชื่อจนในที่สุดด้วยเหตุการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น ชนกลุ่มน้อยก็จะกลายเป็นปัญหาขึ้นมาจริง ๆ ซึ่งทำให้ชนกลุ่มใหญ่ยิ่งเชื่อขึ้นไปอีกว่าความเชื่อเดิมของตนนั้นถูกต้องและก็จะยิ่งปฏิบัติดังที่ตนเชื่อมากขึ้นไปอีกทวีคูณ ถ้าเราหันมาวิเคราะห์ปัญหาที่จังหวัดภาคใต้กันอย่างจริงจัง ปัญหาที่เกิดขึ้นหลาย ๆ อย่างจนแก้ไม่ตกนี้เป็นผลมาจาก วงจรแห่งความเลวร้ายและการทำนายที่บรรลุผลด้วยตนเองเป็นอย่างมาก²⁰

แบบแผนการดำเนินชีวิต (Way of Life) ของมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาของชนกลุ่มใหญ่ มุสลิมส่วนใหญ่จึงได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐบาลในการจัดตั้งให้มีโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ที่สอนทั้งหลักสูตรสามัญ กับการศึกษาทางด้านศาสนาควบคู่กันไป จึงทำให้เด็กมุสลิมในปัจจุบันสามารถพูดได้ 2 ภาษา (bilingual) ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีข่าวคราวเกี่ยวกับความขัดแย้งและการกระทบกระทั่งกันลดน้อยลงแล้วก็ตาม การทำความเข้าใจเกี่ยวกับมุสลิมโดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจ เพราะมีผู้ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้มากมาย และทุกแง่มุมแต่ไม่ได้เน้นแง่มุมที่สำคัญ ซึ่งแง่มุมที่สำคัญประการหนึ่งคือเรื่อง

¹⁷ Simpson and Singer, op. cit., pp. 41 - 47. อ้างถึงใน อารง สุทธาศาสตร์, วารสารการศึกษาแห่งชาติ, หน้า 27.

¹⁸ Gunar Myrdal, An American Dilemma. New York : Harper & Row, 1944), pp. 75 - 78 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

¹⁹ R.M. McIver, The More Perfect Union. (New York : Macmillan, 1948) pp. 52 - 81 ; Robert K Merton. Social Theory and Social Structure rev. ed. (New York : The Free Press, 1957), pp. 421 - 436. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

²⁰ อารง สุทธาศาสตร์, ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทักษิณประชา, 2519), หน้า 202 - 208. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

“เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์” เพราะว่าแนวความคิดนี้เป็นตัวกำหนดสำคัญทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นลักษณะเด่นของมุสลิม เนื่องจากความแตกต่างในเกือบทุก ๆ ด้าน โดยมีศาสนาเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต และมีขอบเขตที่เป็นปัญหาของการทำความเข้าใจกันก็คือ การขาดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การขาดความเข้าใจและความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม (Cultural sensitivity) อย่างพอดีของรัฐบาลไทยต่อประชาชนชาวไทยมุสลิม และความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการขาดการพัฒนาทางด้านความเจริญ เนื่องจากนโยบายการผสมกลมกลืนที่ผ่านมาไม่ได้ผล เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น วิถีประชา, ภาษา, อาหาร ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. อารง สุทธาศาสน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้” เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา และจิตสำนึกของชาวมุสลิมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทางด้านประวัติศาสตร์มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชาวพุทธ ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ภาษา และปัญหาความขัดแย้งของมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าเกิดจากความไม่เข้าใจทางด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมของมุสลิม การแบ่งพรรคแบ่งพวก แต่เนื่องจาก อิสลามก็คือ วิถีชีวิตของชาวมุสลิม การประพฤติปฏิบัติบางอย่างของผู้ที่ไม่เข้าใจศาสนาอิสลามอย่างดีพอรวมทั้งปัญหาของผู้ปกครองที่เข้าไปดูแล ที่ขาดการศึกษาเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมที่ดีเช่น ภาษาท้องถิ่นที่ต้องใช้ภาษามาเลยเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และมีกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจทหารฝ่ายปราบปราม และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ผู้มีอิทธิพล เช่น นักการเมืองและนักการค้า พ่อค้า นักธุรกิจ ฯลฯ เพื่อเป็นแนวคิดในการศึกษามุสลิมในภาคใต้ต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เรื่อง “มุสลิมศึกษา : สังคมทวนกระแสและความเป็นอื่น” แนวความคิดในเรื่องของการศึกษามุสลิม โดยลักษณะสำคัญคือ การศึกษาคน คือ ตัวชาวมุสลิม และสังคมที่มุสลิมได้อยู่อาศัย โดยดูจากสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ศึกษาสังคมมุสลิมในประเทศไทยในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อย เขากล่าวว่า มุสลิมที่อาศัยอยู่ในที่ต่าง ๆ ย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น มุสลิม ที่อยู่ในประเทศจีน ก็ย่อมมีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างจากมุสลิมที่อยู่ในประเทศอังกฤษ มุสลิมศึกษา คือ การพยายามศึกษาชาวมุสลิมในบริบททางสังคม ซึ่งอาจจะเป็นสังคมมุสลิมหรือไม่เป็นก็ได้ โดยให้ความสำคัญกับแบบแผนพฤติกรรม ความเชื่อ การปฏิบัติตน

ทางศาสนา และทางสังคม ศึกษาผู้คนในฐานะที่เป็นมนุษย์สามัญไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะมีความรุ่งเรือง หรือ เลื่อมโทรมก็ได้ ชัยวัฒน์ ได้ให้ประเด็นหลักเกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ที่สำคัญสามประการ คือ ระดับแรก สนใจศึกษาผู้คนชาวมุสลิมในแง่บุคคล (Personal) หมายถึง การพยายามทำความเข้าใจกับแบบแผนพฤติกรรม หรือการกระทำของบุคคล โดยให้ความสำคัญกับลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคล เพื่ออธิบายพฤติกรรมเฉพาะอย่างหรือประวัติชีวิตของบุคคลอย่างรอบด้าน ด้วยการอาศัยแนวทางการศึกษาทางด้านประวัติชีวิต ในที่นี้อาจกล่าวได้ว่า ถ้าต้องการศึกษาถึงความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่ามีมากน้อยขนาดไหน ก็ต้องดูว่า พวกเขามีการเลี้ยงดูในครอบครัวเป็นอย่างไรมีความเคร่งศาสนามากน้อยแค่ไหน ระดับการศึกษา ระดับเศรษฐกิจ ฯลฯ ระดับที่สอง คนแต่ละคนดำรงอยู่ในบริบททางสังคมบางอย่าง ตัวแปรที่อาจอธิบายหรือช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้นั้น อาจฝังลึกกว่าปัญหาความชอบ ความขัดส่วนตัว หรือประวัติชีวิตส่วนบุคคล ตัวแปรเหล่านี้คือ ปัจจัยระดับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมือง เช่น มุสลิมในภาคใต้ นั้นพฤติกรรมบางอย่างอาจเกี่ยวข้องกับวิถีทางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจความยากจน รายได้ต่ำ การปิดกั้น ปัญหาทางการเมือง กับผู้ปกครองที่เป็นชาวไทยพุทธ ระดับที่สาม หากเปรียบเทียบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นตัวแปรระดับพื้นฐานที่ก่อตัวเป็นบริบทรอบพฤติกรรมหรือหน้าตาท่าทางของชุมชนชาวมุสลิม ตัวแปรระดับลึกกว่าคือ ตัวแปรทางด้านวัฒนธรรม เพราะตัวแปรวัฒนธรรมจะเป็นตัวเสริม หรือลดความชอบธรรมต่อพฤติกรรมหรือการกระทำบางอย่างของมนุษย์นั้น มีระดับการแปรเปลี่ยนได้ยากกว่าการเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างทางการเมือง หรือเศรษฐกิจ เช่น การศึกษาชนกลุ่มน้อยมุสลิมและสังคมมุสลิมในภาคใต้ จะต้องมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมมุสลิมในฐานะที่เป็นศาสนา มีอิสลามเป็นแกนกลาง การทำความเข้าใจในเรื่องการใช้ชีวิต การถือศีลอด การแต่งกาย การกินอาหาร โดยเฉพาะมุสลิมในภาคใต้ที่อาจมีส่วนร่วมสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ ชาวมุสลิมในประเทศมาเลเซียเนื่องจากมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน

3. จรัญ มะมูลิ้ม, กิตติมา อมรทัต, พรพิมล ตริโชติ มีงานวิจัยเกี่ยวกับ “ไทยกับโลกมุสลิมโดยศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม” โดยไม่เพียงอธิบายแต่เฉพาะเรื่องทางศาสนา แต่ได้อธิบายครอบคลุมถึงประเด็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมด้วย งานวิจัยชิ้นนี้มีส่วนของแนวความคิดที่เกี่ยวข้องในเรื่องของ อิสลามและวัฒนธรรมอิสลามว่า อิสลามเป็นศาสนาหนึ่ง หมายถึง การนอบน้อมต่อมตนยอมมอบตนต่อพระประสงค์ต่อพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า และผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามนั้น เรียกว่า มุสลิม ซึ่งไม่ได้เป็นของชาติหนึ่งชาติใดโดยเฉพาะ แต่เป็นศาสนาสากลที่มีผู้นับถือกันทั่วโลก ศาสนานี้จึงเป็นศาสนาที่มีความสำคัญ ซึ่งศาสนาอิสลามไม่

ไซศาสนาใหม่ แต่แตกต่างจากศาสนาอื่นเพราะมิได้มีชื่อตามศาสดา และอิสลามไม่ใช่ศาสนาที่สอนให้ศรัทธาต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเท่านั้น แต่ยังเป็นธรรมนุญชีวิตสำหรับทุกคน กล่าวคือ เป็นศาสนาที่กำหนดความเชื่อและการปฏิบัติทุกแง่ทุกมุมมีคำสอนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ จริยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ ฯลฯ มีคำสอนเกี่ยวกับทางด้านวัตถุและจิตใจ โดยการทำ ความเข้าใจอิสลามนั้น ต้องมีความเข้าใจ อยู่สามประการคือ ประการแรก อิสลามในฐานะที่เป็นศาสนา ประการที่สอง อิสลามในฐานะที่เป็นระบอบการปกครองและการเมือง ประการสุดท้าย อิสลามในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม ในงานวิจัยชิ้นนี้ยังได้กล่าวถึงมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทย และวัฒนธรรมอิสลามรวมทั้งโครงสร้างทางด้านต่าง ๆ โดยกล่าวถึงว่า มุสลิมในภาคใต้มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยพึ่งพาทางการเกษตรเป็นหลัก มีอาชีพส่วนใหญ่ทำการเกษตร คือ ทำ ยางพารา มีสภาพทางเศรษฐกิจที่อุดมสมบูรณ์ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน รวมทั้งมีความขัดแย้งในดินแดนไทยมุสลิมกับชาวพุทธ และ เจ้าหน้าที่บ้านเมือง โดยมีสาเหตุมากมาย เช่น ปัญหาทัศนคติ ปัญหาทางภาษา ปัญหาการเมือง และการปกครอง ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการศึกษา ปัญหาความสำนึกทางประวัติศาสตร์ ปัญหาใจผู้ร้าย ฯลฯ ซึ่งส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ จะช่วยสามารถช่วยให้เกิดความเข้าใจว่า เพราะเหตุใด จังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหา เรื่อยมา รวมทั้ง มีผู้กล่าวว่า สังคมมุสลิมนั้นเป็นสังคมปิด มีการทำความเข้าใจและเข้าถึงได้ยาก งานวิจัยชิ้นนี้จะ เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจในด้านต่าง ๆ ของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า ถ้าต้องการที่จะเข้าใจมุสลิม ต้องเข้าใจว่า อิสลามคืออะไรเสียก่อนที่จะเรียนรู้ถึง วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของ มุสลิม

4. **ประยูรศักดิ์ ซลายนเดชะ** เรื่อง “มุสลิมในประเทศไทย” แนวความคิดที่เกี่ยวข้องคือ แนวคิดเกี่ยวกับมุสลิมที่อยู่ในประเทศไทย ความเป็นมาของมุสลิมที่อยู่ในประเทศไทย บทบาทของมุสลิมในสมัยต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์และมีส่วนร่วม กับการปกป้องบ้านเมืองและสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน และการกล่าวถึงชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า มีการเกิดปัญหาขึ้นในสมัยต่าง ๆ

5. **ขจิตภัย บุรุษณ์** ได้ศึกษามุสลิมในประเทศไทยในหนังสือเรื่อง ไทยมุสลิม เกี่ยวกับมุสลิมในชายแดนภาคใต้ไว้เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทางด้าน สภาพทาง ภูมิศาสตร์ ระบบการปกครอง สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม และการคมนาคมโดยทั่ว ๆ ไป ในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การกล่าวถึงปัญหาทางด้านต่าง ๆ โดยกล่าวว่า ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการที่มุสลิมส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ และที่พูดได้ก็ไม่นิยมพูด และมีการด้อย

การศึกษา

6. เสาวนีย์ จิตต์หมวด ได้ศึกษามุสลิมในหนังสือเรื่อง “กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม” ในฐานะที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ที่มีความสัมพันธ์กันของกลุ่มแตกต่างจากกลุ่มอื่น เนื่องจากความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นที่มาจากการนับถือศาสนาเดียวกันและมีวัฒนธรรมที่เปรียบเสมือนกับแนวทางในการดำรงชีวิต และศึกษามุสลิมที่อยู่ในประเทศไทยว่ามีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ โดยแนวทางดังกล่าวนี้จะสามารถนำมาเป็นแนวความคิดในการศึกษามุสลิมในภาคใต้ได้ว่า ถึงแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวมุสลิมในประเทศมาเลเซีย แต่มุสลิมในภาคใต้ก็ยังคงเป็นคนไทย

7. วิทยานิพนธ์เรื่อง “หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง” ได้กล่าวถึง การดำเนินชีวิตตามหลักการของมุสลิม จะมีมัสยิดซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการทำหน้าที่ทางด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง งานวิจัยชิ้นนี้จะช่วยให้เห็นถึงวิถีชีวิต สังคมของมุสลิมที่มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศาสนา การปฏิบัติศาสนากิจ 5 เวลา การถือศีลอด การบริจาจาคะกาต การละหมาดวันศุกร์ การละหมาดอิดิลฟิตรี อิดิลอฎฮา และการปฏิบัติศาสนากิจอื่น ๆ ร่วมกันที่มัสยิด นอกจากนี้จะเป็นการฝึกฝน เสริมสร้างระเบียบวินัยแล้ว ยังสร้างพลังการรวมกลุ่ม และสร้างความสงบสุขให้กับชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานความศรัทธายึดมั่นใน พระเจ้า

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. อารง สุทธาศาสน์²¹ ได้เคยศึกษาวิจัยปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เอาไว้ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ว่าในอดีตนั้น ปัญหาหลักคือ ความขัดแย้งทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธฝ่ายปกครอง ซึ่งมีสาเหตุมาจากชาวไทยมุสลิมเป็นประชากรที่เคร่งครัดและจริงจังในเรื่องของศาสนา ดังนั้น ชีวิตประจำวันตามหลักศาสนามากที่สุด แต่รัฐบาลในยุคก่อนมองความต้องการดังกล่าวในแง่ลบ และตั้งข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น ไม่ต้องการเป็นคนไทย ดักดาน คร่ำครึ เมื่อฝ่ายปกครองมีทัศนคติในทางลบต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม เวลาชาวมุสลิมเรียกร้องขอหรือเสนอขอสิ่งเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรมก็จะประสบความยุ่งยากเป็นพิเศษอยู่เสมอ ส่วนฝ่ายมุสลิมจะมีความอ่อนไหวเป็นพิเศษถ้าเป็นเรื่องของศาสนา และอาจมี

²¹ อารง สุทธาศาสน์. แคนใต้. ปีที่ 18(3) ฉบับที่ 12. บรรณาธิการอำนวยการ การันย์ ศุภกิจวิเลขการ. (หาดใหญ่ : คาสตั้ง อิมเมจ, 2543), หน้า 19 - 23.

ปฏิกริยาคัดค้าน ต่อต้าน หรือตอบโต้หนักเบาแล้วแต่กรณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งในอดีตที่เรื้อรังและก่อให้เกิดผลพวงนานาประการ เป็นเวลานาน ความรุนแรงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคหลังล้วนเป็นปลายเหตุทั้งสิ้น นี่คือนโยบายของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในปัจจุบันสถานการณ์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้พัฒนาไปในทางที่ดีมาก ตามแนวทางที่ถูกต้องตามหลักวิชาข้อเท็จจริง และเนื่องจากทุกฝ่ายมีความเข้าใจต่อกันมากขึ้น การปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาของรัฐบาลในยุคหลังโดยมีสาระสำคัญคือ ยอมรับสิทธิทางศาสนาของชาวไทยมุสลิมอย่างสมบูรณ์ และยอมรับว่าความแตกต่างทางด้านศาสนากับคนไทยโดยส่วนใหญ่ นั้น ไม่ได้เกิดผลในทางลบมากมายดังที่เคยเข้าใจกัน ผลในทางบวกอาจจะมีมากกว่าเสียด้วยซ้ำ

2. อุทัย หิรัญโต²² ได้ศึกษาเรื่อง “มุสลิมในประเทศไทย” กล่าวถึง มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า ประชาชนชาวพื้นเมืองมีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากประชาชนชาวพื้นเมืองในภาคอื่น ๆ คือ การนับถือศาสนาอิสลาม การแต่งกาย การใช้ภาษาพูด และจารีตประเพณีบางอย่าง ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้บางเรื่องก็ไปคล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้านคือ สหพันธรัฐมาเลเซีย จนบางครั้งทำให้ชาวไทยมุสลิมเข้าใจไปว่าตนเป็นพวกเดียวกับมาเลเซีย และมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเคร่งครัดศาสนาทั้งกาย วาจา ใจ นิยมพูดภาษามลายู ใช้อักษรภาษายาวีในการติดต่อสื่อสาร มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันสูง เพราะศาสนาอิสลามได้สร้างเอกลักษณ์ของชาวมุสลิมขึ้นโดยเฉพาะทางด้านภาษาและศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี หากมุสลิมคนใดประพฤติผิดหลักของศาสนาก็มักจะมีผลกระทบ เนื่องจากถือเป็นภารกิจที่จะต้องรับรู้และหาทางแก้ไข บางครั้งถึงกับไม่คบค้าสมาคมกับคนที่ประพฤติผิดหลักของศาสนา เพราะทุกคนต่างมุ่งที่จะรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นมุสลิมไว้อย่างเคร่งครัด โดยที่ศาสนาอิสลามได้หล่อหลอมกำหนดรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้อย่างมั่นคง

3. ลิขิต อีรวะดิน²³ ได้ศึกษาเรื่อง “ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย” กล่าวถึงสภาพสังคมของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าโดยทั่วไปเป็นผู้ที่อยู่ง่าย กินง่าย มีความมั่งคั่งน้อย ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมโดยเคร่งครัด ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน มีศาสนาสร้าง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมครอบงำชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิม ทั้งนี้เพราะในหลักศาสนาจะมีกฎในการดำเนินชีวิต กำหนดไว้โดยที่ชาวมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามตั้งแต่เกิดจนตาย และผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามนั้น เรียกว่า “มุสลิม” ไม่ใช่ “แขก” ซึ่งเป็นคำที่ไม่ถูก

²² อุทัย หิรัญโต. มุสลิมในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2525)

²³ ลิขิต อีรวะดิน. ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย. (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.), หน้า 181 - 199.

ต้องและเป็นคำที่ทำให้ผู้ถูกเรียกไม่พอใจมาก²⁴ รวมทั้งมีชนบทรอบน้อมที่แตกต่างจากชาวไทย พุทธหลายประการเช่น การแต่งกาย การมีภรรยา 4 คน

วัตถุประสงค์การวิจัย

จากปัญหาต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิม มีมากน้อยขนาดไหน
2. มีปัจจัยอะไรบ้าง ที่มีผลต่อความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิม
3. ระดับของความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิมมีลักษณะของความสัมพันธ์กับชนกลุ่มใหญ่แตกต่างกันน้อยเพียงไร

สมมติฐานการวิจัย

จากแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมติฐานการวิจัยดังต่อไปนี้

- สมมติฐานข้อ 1. ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง
- สมมติฐานข้อ 2. ภูมิภาคทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์
- สมมติฐานข้อ 2.1 เพศชายมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงกว่าเพศหญิง
- สมมติฐานข้อ 2.2 ผู้มีอายุมากมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงกว่าผู้ที่มีอายุน้อย
- สมมติฐานข้อ 2.3 ผู้มีการศึกษาทางด้านศาสนาสูง มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง และผู้มีการศึกษาทางด้านศาสนาต่ำ มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ
- สมมติฐานข้อ 2.4 ผู้มีการศึกษาทางด้านสามัญสูง มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ และผู้มีการศึกษาทางด้านสามัญต่ำ มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง
- สมมติฐานข้อ 2.5 อาชีพราชการมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ และอาชีพเอกชนมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง

²⁴ โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์ และสมาน ใจปราณี. ความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนาอิสลามและชนบทรอบน้อมประเพณีของชาวไทยอิสลามใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้. (ยะลา : สมชายการพิมพ์, 2506) หน้า 5 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 189.

สมมติฐานข้อ 3. ระดับความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง มีความสัมพันธ์กับลักษณะการติดต่อกับชนกลุ่มใหญ่

สมมติฐานข้อ 3.1 คนที่มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง มีการยอมรับวงการราชการน้อยกว่า คนที่มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ

สมมติฐานข้อ 3.2 คนที่มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำมีการยอมรับสังคมทั่วไปสูงกว่าคนที่มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง

สมมติฐานแต่ละข้อที่กล่าวมาข้างต้นสามารถอธิบายแนวความคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้คือ

1. ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง

มุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีจิตสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง มีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการยึดหลักศาสนาอิสลามเป็นวิถีทางในการดำรงชีวิต เพราะศาสนาอิสลามได้เผยแพร่เข้ามายังแหลมมาลายูโดยผ่านทางพ่อค้าชาวอาหรับและมะละกาเป็นเมืองแรกในแหลมมาลายูที่ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม ในราว พ.ศ. 1989²⁵ มีผลทำให้เมืองอื่น ๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม และเนื่องจากศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่มีบทกำหนดความเชื่อและการปฏิบัติทุกแง่มุม มีคัมภีร์อัล-กุรอานซึ่งถือว่าเป็นที่รวบรวมคำตรัสของพระเจ้า และเป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม จึงมีความรู้สึกผูกพันสูงทางศาสนาและปรากฏออกมาเป็นความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และปฏิบัติสืบทอดเรื่อยมาตั้งแต่บรรพบุรุษอีกทั้งมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กระชับและต่อเนื่อง ดังนั้นมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง ซึ่งประชาชนชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีเอกลักษณ์พิเศษจะปรากฏด้านเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อ ภาษามาเลย์ และแม้กระทั่งความสำนึกในทางประวัติศาสตร์²⁶ ดังนั้นมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีจิตสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง เนื่องจากศาสนาอิสลามสร้างสรรค์ความผูกพันของพวกเขาให้อยู่ร่วมกัน และจะต้องปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ซึ่งในขณะเดียวกันสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นแบบฉบับของตน ตามแนวทางของศาสนาอิสลาม

²⁵ อุทัย ทรัพย์โต. มุสลิมในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2521). หน้า 38.

²⁶ อารง สุทธศาสตร์. ปัญหาการเมืองส่วนภูมิภาค และชนกลุ่มน้อย. เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช, 2529). หน้า 141.

2. ภูมิหลังทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในแง่ต่อไป

2.1 เพศชายมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงกว่าเพศหญิง

เพศชายจะมีความสำนึกมากกว่าเพศหญิง เพราะเพศชายมีความสัมพันธ์กับกับชุมชนมากกว่าเพศหญิง มีความรับผิดชอบทางสังคม มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับภายนอกในลักษณะเดียวกัน มีภาวะความเป็นผู้นำ ในทางศาสนาอิสลามผู้ชายจะต้องเป็นผู้นำในด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ²⁷ เช่น เป็นผู้นำทางศาสนา ได้แก่ จุฬาราชมนตรี อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น เป็นผู้นำการละหมาดที่มีลีดหรือสุเหร่า เป็นผู้นำละหมาดแก่ครอบครัวไม่ว่าจะอายุเท่าไรก็ตาม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาส่วนใหญ่แล้วผู้ชายจะเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และการประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่ผู้หญิงไม่สามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น เป็นพยานในพิธีแต่งงานและเป็นผู้รับขานการแต่งงาน เป็นผู้เชือดสัตว์เพื่อรับประทาน เป็นผู้พิพากษาศาลชาร์อะห์ตามหลักการศาสนาอิสลาม การละหมาดคนเดียวที่จำกัดเฉพาะผู้ชาย การละหมาดวันศุกร์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมสร้างความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในเพศชายสูงกว่าเพศหญิงโดยปริยาย นอกจากนี้แล้วการเรียนรู้ และการแสวงหาความรู้ให้แตกฉานจากในหนังสือพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน เพศชายจะมีความสะดวกที่จะเดินทางไปเสาะแสวงหาจากผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ชำนาญการในการแปลและตีความหมายในคัมภีร์อัล-กุรอานมากกว่าเพศหญิง ทำให้ครูสอนศาสนาที่สำคัญส่วนมากจะเป็นเพศชายเกือบจะทั้งหมด

2.2 ผู้มีอายุมากมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงกว่าผู้ที่มีอายุน้อย

ผู้มีอายุมากย่อมมีการได้รับการขัดเกลาทางสังคมสูง มีวุฒิภาวะได้รับการเรียนรู้ทางศาสนามากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย ย่อมมีความผูกพันมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย และผู้มีอายุมาก จะมีความจดจำในสิ่งต่าง ๆ จากเหตุการณ์ที่ได้ประสบขึ้นกับชีวิต จากประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้มีอายุมากจะต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่สั่งสอน ถ่ายทอด บรรยาย และตลอดจนการที่จะแก้ไขความบกพร่องของสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านมา เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ที่มีอายุน้อยกว่า โดยเฉพาะการศึกษาตีความในบทบัญญัติของศาสนาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติให้ถูกต้อง ตลอดจนคำสั่งหรือคำอธิบายของศาสดามุฮัมมัด ก็เป็นส่วนที่สร้างความรู้สึกสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของผู้มีอายุมาก กว่าผู้ที่มีอายุน้อย เพราะผู้ที่มีอายุน้อย ยังขาดประสบการณ์และการเรียนรู้

²⁷ อัล-กุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 4 อายะที่ 34 อัน-นิจาอ.

ทางศาสนาอีกหลายอย่าง โดยเฉพาะการตีความ และการจดจำวิธีการปฏิบัติ และการตีความในหลักการของศาสนาอิสลาม ดังนั้นผู้มีอายุมากมี ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงกว่าผู้ที่มีอายุน้อย โดยปกติคนอายุมากจะมีความเคร่งศาสนามากกว่าคนอายุน้อย เพราะว่าต้องการแสวงหาผลบุญเพื่อโลกหน้า

2.3 ผู้มีการศึกษาทางด้านศาสนาสูง มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง และผู้มีการศึกษาทางด้านศาสนาต่ำ มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ

การศึกษาทางด้านศาสนาที่เป็นเสมือนแนวทางในการดำเนินชีวิต ทำให้รับรู้ถึงข้อห้าม การไม่ให้ปฏิบัติ และการให้ปฏิบัติ จะมีความสำนึกในเอกลักษณ์มากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ เนื่องจากรับรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ในแง่ดี และไม่ดี ในสังคมเกี่ยวกับทางด้านศาสนา จึงมีความรู้สึกที่รุนแรง เคร่งครัดกว่า และมีความสำนึกมากกว่า เพราะศาสนาอิสลามสอนให้มนุษย์มีความเชื่อถือพระผู้เป็นเจ้าเอกองค์อัลลอฮ์ (ซุบห์) หนึ่งเดียว เป็นพระผู้ทรงอำนาจสูงสุด และได้บัญญัติเป็นตัวอักษร จนเป็นหนังสือพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน และมีศาสนตามุฮัมมัดเป็นผู้ให้คำอธิบายความสำคัญต่าง ๆ ที่พระคัมภีร์กำหนด ทั้งการปฏิบัติและการสอน ตลอดจนการจดจำอรรถรสต่าง ๆ ที่กำหนด ซึ่งทำให้คนที่เรียนรู้ทางศาสนาอยากจะชวนขยายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยท่านศาสดามุฮัมมัดได้กล่าวว่า การเรียนรู้มันเริ่มตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ เพราะฉะนั้นจึงเป็นที่ยอมรับว่า การศึกษาศาสนาอิสลามจึงต้องใช้เวลามากพอสมควร โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ฟังการบรรยายทางศาสนาเป็นประจำและหลาย ๆ แห่ง และหลายสถานที่ที่มักจะจัดการบรรยายเป็นประจำ ด้านศาสนาเพื่อมาใช้ประกอบการดำเนินชีวิต และเป็นวิถีทางแห่งชีวิตของตัวเองและของบุคคลอื่น การศึกษาทางด้านศาสนาโดยทั่วไปจึงมักปรากฏให้เห็นและได้รับฟังทางวิทยุและโทรทัศน์ โดยเฉพาะเพื่อการเรียนรู้ถึงหลักปฏิบัติ ข้อห้าม ข้อใช้ และขอบเขตของศาสนาที่อนุญาตหรือละเว้น ทำให้คนที่ไม่ได้เรียนรู้ หรือเข้าใจหลักการของศาสนาอิสลามเข้าใจว่าผู้นับถือศาสนาอิสลามเคร่งครัดในกฎเกณฑ์ของศาสนา ซึ่งการเรียนรู้มาก จึงกลายเป็นผู้มีการศึกษาด้านศาสนาสูง ทำให้เกิดความเข้าใจในศาสนาที่ถูกต้อง จึงมีการสร้างความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงไปด้วย และจะตรงข้ามกับผู้เล่าเรียนทางศาสนาน้อย ความสำนึกก็จะน้อยตามไปด้วย

2.4 ผู้มีการศึกษาทางด้านสามัญสูง มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ และผู้มีการศึกษาทางด้านสามัญต่ำ มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญเพื่อการประกอบอาชีพในอนาคต แต่ส่วนใหญ่ผู้มีการศึกษาสามัญสูงจะมุ่งเน้นศึกษาแต่ทางด้านโลกเพียงอย่างเดียว จึงทำให้เวลาที่จะศึกษาทางด้านศาสนามีน้อยมาก หรือจนแทบจะไม่มีเลย ผู้ศึกษาสามัญสูงจะมีความผูกพันกับศาสนาต่ำกว่าผู้เรียนสามัญต่ำ เนื่องจากเป็นผู้ที่ยึดค่านิยมทางโลกมากกว่าทางศาสนา ดังนั้นการล่อหลอมทางจิตใจกับศาสนาจึงน้อยลง และการศึกษาทางด้านสามัญจะทำให้การรับรู้เกี่ยวกับทางศาสนาเปลี่ยนไปเนื่องจากจะนำเอาหลักเหตุผล การพิสูจน์เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อของตนมากกว่าความเชื่อทางด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว รวมทั้งการไม่ได้รับทราบคำสอนของศาสนา ประกอบกับเมื่อมีตารางเรียนที่บังคับให้เข้าเรียนตามเวลาที่กำหนด ทำให้การปฏิบัติศาสนากิจในเวลาประจำวันจึงขาดหายไป ดังนั้นผู้มีการศึกษาทางด้านสามัญสูง มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ และผู้มีการศึกษาทางด้านสามัญต่ำ มีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง

2.5 อาชีพราชการมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ และอาชีพเอกชนมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง

การทำงานราชการ นอกจากเป็นการทำงานที่ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดแล้ว ยังต้องสนองนโยบายของรัฐบาล ด้วยความหลากหลายของงานราชการจึงทำให้เกิดความรู้สึกว่าต้องปฏิบัติตามและทำงานแบบอุทิศตนทั้งความรู้สึกนึกคิด รวมทั้งอาชีพราชการอย่างน้อยจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านสามัญสูง ฉะนั้นผู้ที่เข้ารับราชการจึงมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ และในขณะเดียวกัน ผู้ที่ทำงานในอาชีพเอกชนมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง เพราะงานอาชีพเอกชนไม่ได้ปิดความสำนึกของผู้ที่ทำงาน ไม่เหมือนกับราชการความสำคัญต่าง ๆ จะถูกปิดลง และต้องสนองตอบอย่างเดียว ในขณะเดียวกัน ในสถานที่รับราชการหรือที่ทำงานจะมีผู้ที่มีความเชื่อถือในสิ่งที่ตนชอบหลากหลายไป ตามความสัมพันธ์กับคนบางคน หรือคนบางกลุ่ม ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวทำให้มีความรู้สึกไม่รังเกียจเฉียดฉิว และก่อให้เกิดความสนิทสนม และผู้มีความรู้ทางสามัญสูง ส่วนใหญ่จะเรียนโรงเรียนราษฎร์และมีเพื่อนที่เรียนด้วยกันนับถือศาสนาอื่น ๆ จึงทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่มุสลิมเพียงอย่างเดียว เช่นกลุ่มเพื่อนไทยพุทธ เพื่อนร่วมงานไทยพุทธ ดังนั้น การยึดหยุ่นในด้านความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมีสูงกว่าประชาชนธรรมดาทั่วไป ทำให้อาชีพราชการมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ และอาชีพเอกชนมีความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง

3. ระดับความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง มีความสัมพันธ์กับลักษณะการติดต่อกับชนกลุ่มใหญ่

3.1 คนที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง มีการยอมรับวงราชการการน้อยกว่า คนที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ

เนื่องจากความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมมีอยู่ในระดับสูงมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์จากบทบัญญัติ ที่สร้างความยึดเหนี่ยวทางสังคมที่อยู่ในระดับสูงแล้ว ดังนั้นการยอมรับวงราชการจึงมีความเป็นไปได้น้อยมากเนื่องจากความแตกต่างของการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ข้อห้ามต่าง ๆ ที่มุสลิมจะต้องปฏิบัติและละเว้นการปฏิบัติ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันในแง่ของรายละเอียดปลีกย่อยหลายอย่าง เช่น การห้ามดื่มสุรา ซึ่งบางครั้งวงราชการจะต้องมีการสังสรรค์และดื่มบ้าง เพียงแต่มุสลิมนั้นถือเป็นข้อห้ามที่สำคัญยิ่ง รวมทั้งการบริโภคอาหารที่ห้ามการบริโภคเนื้อสุกร เป็นต้น วงราชการเป็นสังคมที่มีผู้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน ของระบบราชการซึ่งสร้างขึ้นมาเพื่อให้การทำงานสนองนโยบาย หรือรักษา ระบบเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย มีการปกครอง มีชั้นชั้นการปกครองตามสายการบังคับบัญชา ซึ่งคนที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูงย่อมจะมองเห็นว่าวงราชการนั้นเป็นการทำลายความรู้สึกสำนึก ซึ่งตรงข้ามกับคนที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำ ยิ่งไปกว่านั้น ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ที่มีมาแต่อดีตเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนมุสลิมกับฝ่ายราชการ ดังนั้นประชาชนจึงมีทัศนคติต่อราชการจึงไม่ค่อยดีนัก

3.2 คนที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำมีการยอมรับสังคมทั่วไปสูงกว่าคนที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง

การยอมรับสังคมในทางใดนั้นขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของกลุ่มชาติพันธุ์ การยอมรับสังคมโดยทั่วไปของคนที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่ำจึงมีโอกาสมากกว่า เนื่องจากความยืดหยุ่นทางสังคมจากการมีปฏิสัมพันธ์กันกับคนที่ไม่ใช่มุสลิม การที่ไม่คิดหรือยึดติดกับสิ่งที่เป็นกฎเกณฑ์ข้อกำหนดทางศาสนา จึงทำได้ง่ายกว่า และสามารถเข้ากับสังคมโดยทั่วไปได้มากกว่าซึ่งจะตรงข้ามกับผู้ที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์สูง จะมีการยอมรับสังคมโดยทั่วไปได้ต่ำกว่า

สังคมทั่วไปในปัจจุบันนี้มีภาพพจน์ในทางลบมากกว่าในทางบวก เนื่องจากมีเรื่องทางวัตถุ และอบายมุขเข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคมค่อนข้างจะมาก ดังนั้น มุสลิมจึงมักจะมองว่าสังคมทั่ว

ไปมีลักษณะต่อต้าน ศาสนาอิสลามและประเพณีของมุสลิม

จากสมมติฐานที่กล่าวมาข้างต้นสามารถจะเขียนเป็นรายการของตัวแปรดังต่อไปนี้

ตัวแปรในการวิจัย

1. ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ตัวแปรอิสระ		ตัวแปรตาม
1. เพศ 2. อายุ 3. การศึกษา 4. ความเคร่งครัดทางด้านศาสนา 5. อาชีพ		1. ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์
6. ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์		2. ความสัมพันธ์กับสังคมราชการ 3. ความสัมพันธ์กับสังคมประชาชนทั่วไป

นิยามตัวแปร

1. ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

นิยามระดับทั่วไป

ความสำนึก (consciousness) หมายถึง ความสำนึก ความรู้สึกสำนึกในการกระทำหรือการมีตัวตนในทางสังคมวิทยา หมายถึง การรู้ตัวว่า ตนเองมีอยู่ (self consciousness) หรือมีคนอื่นอยู่ด้วย และตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้น (social or group consciousness) ความสำนึกทางสังคม (social consciousness) หรือความสำนึกสาธารณะ (public consciousness) คือการรู้และคำนึงถึงสิ่งที่เป็นส่วนรวมร่วมกัน และผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นกลุ่มเดียวกับตน การกำหนดกลุ่มสังคมหรือกลุ่มสาธารณะด้วนเกณฑ์ต่าง ๆ กัน ทำให้เกิดความสำนึกในกลุ่มต่าง ๆ ชนิดกัน(ethnic consciousness) หรือความสำนึกทางชั้นชน (class consciousness) ฯลฯ ซึ่งมีสาระหลักอย่างเดียวกัน คือ บุคคลมี

ความรู้สึกคำนึงถึงการมีอยู่ของกลุ่มแต่ละประเภทนั้น และตนเองเป็นสมาชิกของกลุ่มหนึ่ง ที่เปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นที่มีอยู่ในประเภทเดียวกัน ความตระหนักสำนึกนี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสมาชิกของกลุ่มเดียวกัน และต่อกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน²⁸

ความสำนึกในชาติพันธุ์ หมายถึง การแสดงออกถึงความเป็นพวกเดียวกันในด้านต่าง ๆ โดยรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม มีความสำนึกทางสังคม หรือกลุ่มสาธารณะ ด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ กัน ทำให้เกิดความสำนึกในกลุ่ม ต่าง ๆ ชนิตกัน เป็นความสำนึกทางชาติพันธุ์ (ethnic group) ที่จำกัดบนความเหมือนกันทางสัญชาติ หรือ ศาสนา²⁹

เอกลักษณ์ หมายถึง ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีส่วนร่วมกัน³⁰

นิยามระดับปฏิบัติการ

ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเป็นมุสลิมที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์แตกต่างจากคนทั่วไป มีความเหมือนกันทางด้านการแต่งกาย การพูดภาษามลายู การนับถือศาสนาอิสลาม มีการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรม การปฏิบัติศาสนากิจทางด้านต่าง ๆ ในทิศทางเดียวกัน และที่สำคัญคือต้องมีความผูกพันใน เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

นิยามตัวแปร

2. ความเคร่งครัดศาสนา

นิยามระดับทั่วไป

เคร่งครัด³¹ หมายถึง ถือตามระเบียบข้อบังคับโดยไม่มีข้อบกพร่อง

ศาสนา³² หมายถึง ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกเป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น ๆ

²⁸ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, หน้า 81.

²⁹ John E. Farley, "American Social Problem An Institutional Analysis." (New Jersey : Prentice Hall Englewood Cliff, 1991) p. 84.

³⁰ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า 935.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 194.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 770.

นियามระดับปฏิบัติการ

ความเคร่งครัดศาสนา หมายถึง การปฏิบัติตนตามหลักการของศาสนา และความรอบรู้ที่ให้ละเว้น และปฏิบัติความเคร่งศาสนา อาจเป็นการปฏิบัติโดยเรื่อยไป ไม่มีความผูกพันทางศาสนา ซึ่งวิธีการวัดว่าเขามีความเคร่งศาสนา จะต้องวัดจากพฤติกรรมอื่น ๆ ของเขาอย่างแท้จริง สำหรับศาสนาอิสลามแล้ว ความเคร่งครัดศาสนาจะหมายถึง การปฏิบัติตามหลักศาสนา 5 ประการ

1. กล่าวคำปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจาก อัลเลาะห์
2. การนมาซ หรือ การละหมาด วันละ 5 เวลา
3. ถือศีลอดในเดือน รอมฎอนทุกปี ปีละ 1 เดือน
4. การจ่ายซะกาต (ให้ทาน)
5. ไปแสวงบุญ ณ นคร มัคกะห์
6. และการปฏิบัติตามบัญญัติอื่น ๆ ในศาสนาอิสลาม

นियามตัวแปร

3. ระดับการศึกษา

นियามระดับทั่วไป

ระดับการศึกษา หมายถึง หมายถึงชั้นปีที่จบครั้งสุดท้ายจากโรงเรียนสามัญหรือสถาบันการศึกษาที่เทียบเท่า

นियามระดับปฏิบัติการ

ระดับการศึกษา หมายถึง มุสลิมในภาคใต้จะมีการศึกษาที่พิเศษคือ การศึกษาทางด้านศาสนา และการศึกษาระดับสามัญ การศึกษาระดับสามัญการศึกษาระดับต่ำ

1. ไม่เคยเรียน
2. อ่านออกเขียนได้ แต่ไม่เคยไปโรงเรียน
3. ประถมศึกษาตอนต้น
4. ประถมศึกษาตอนปลาย
การศึกษาระดับปานกลาง
1. มัธยมศึกษาตอนต้น
2. มัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษาระดับสูง

1. ระดับอนุปริญาตรี
2. ระดับปริญญาตรี

ระดับความรู้ทางด้านศาสนา จะเป็นอีกตัวแปรหนึ่งแยกจากระดับการศึกษาสามัญ ซึ่งจะวัดโดย

การให้ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นผู้ตัดสินใจเอง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ

- ก. ระดับต่ำ หมายถึง อ่านคัมภีร์อัล-กุรอานไม่ได้ หรืออ่านได้แต่ไม่ทราบความหมายเลย
- ข. ระดับปานกลาง หมายถึง อ่านคัมภีร์อัล-กุรอานได้ สามารถแปลเองได้ทราบความหมายบ้าง จากหนังสือภาษาไทยหรือภาษามาลายู
- ค. ระดับสูง หมายถึง อ่านและแปลคัมภีร์อัล-กุรอานได้เป็นอย่างดี

นิยามตัวแปร

4. ความสัมพันธ์กับวงการราชการ

นิยามระดับทั่วไป

ความสัมพันธ์กับวงการราชการ หมายถึง มีการติดต่อสัมพันธ์ การร่วมมือกับผู้มีอาชีพราชการที่เป็นชาวไทยพุทธ

นิยามระดับปฏิบัติการ

ความสัมพันธ์กับวงการราชการ หมายถึง การติดต่อของประชาชนกับข้าราชการในด้านต่อไปนี้

1. การสื่อสาร 2. วัฒนธรรม 3. การร่วมมือกับหน่วยงานราชการ

นิยามระดับทั่วไป

ความสัมพันธ์กับสังคมประชาชนทั่วไป หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์ กับผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ

นิยามระดับปฏิบัติการ

ความสัมพันธ์กับสังคมประชาชนทั่วไป หมายถึง ชุมชนหรือเสาะมีการติดต่อระหว่างประชากรจากกลุ่มตัวอย่างกับกลุ่มเพื่อน กลุ่มประชาชนอื่น ๆ ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ โดยกลุ่มประชาชนอื่น ๆ ไม่จำกัดว่าจะต้องอยู่ในชุมชนหรือเสาะ

นิยามระดับทั่วไป

ฐานะทางเศรษฐกิจ หมายถึง ระดับหรือฐานะของตนวัดจากรายได้หลักของเขา

นิยามระดับปฏิบัติการ

ฐานะทางเศรษฐกิจ แบ่งเป็น ระดับสูง กลาง ต่ำ

- ก. ระดับต่ำ ตั้งแต่ 1 - 1,000
- ข. ระดับต่ำปานกลาง ตั้งแต่ 1,001 - 2,000
- ค. ระดับกลาง ตั้งแต่ 2001 - 5,000
- ง. ระดับกลางค่อนข้างสูง ตั้งแต่ 5,001 - 10,000
- จ. ระดับสูง ตั้งแต่ 10,001 ขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึง ค่านิยม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อให้ทราบว่ามุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเอกลักษณ์พิเศษ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาต่อไป
3. เป็นการส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน และส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ